

Jak se pěstovala réva vinná před sto lety v Čechách

Historie pěstování révy vinné v České republice je velmi bohatá. Současné pěstební technologie se oproti původním významně liší. Historické prameny jsou proto velmi cenným zdrojem informací i pro její pěstitele v současnosti, zvláště metod pěstování v rámci biologicko-dynamického zemědělství. K jeho přednostem patří snaha o zlepšení úrodnosti půdy. Dovolujeme si předložit několik informací z období před první světovou válkou pro českou vinařskou oblast. V předložených materiálech ponecháváme způsob vyjadřování, který byl v tomto období obvyklý z důvodu uchování autentičnosti.

ING. FRANTIŠEK MUŠKA, PH. D., BRNO

RNDR. ING. JAROSLAV ROŽNOVSKÝ, CSC., ČESKÝ HYDROMETEOROLOGICKÝ ÚSTAV - Pobočka BRNO, ÚSTAV ŠLECHTĚNÍ A MNOŽENÍ ZAHRADNICKÝCH ROSTLIN, ZAHRADNICKÁ FAKULTA, MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

LUKÁŠ RUDOLFSKÝ, VINNÉ SKLEPY KUTNÁ HORA, S. R. O.

ANTONÍN MUŠKA MLADŠÍ, BRNO

ANNA MUŠKOVÁ, BRNO

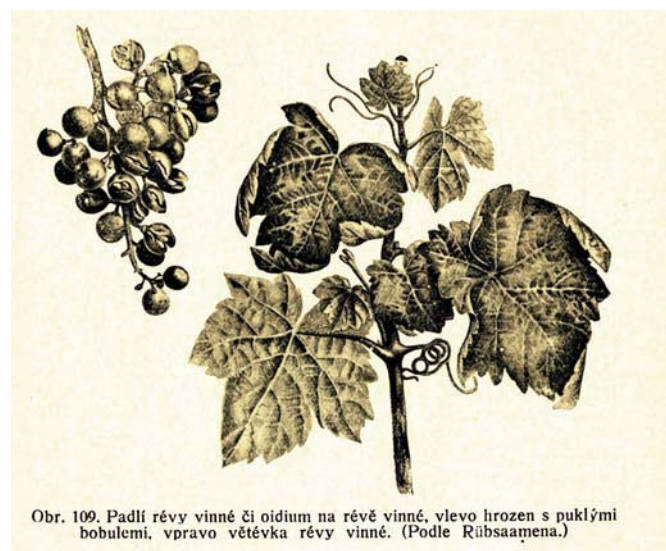
Uvádí se, že pěstování révy vinné je rozšířeno ve všech světadílech. Jako největší producent vína v tomto období se uváděla Francie 42 milionů hl, druhá byla Itálie s 30,3 milióny hl. Třetím největším producentem bylo „naše mocnářství“ s 23 milióny hl. Ovšem v království českém se v tomto období pěstovala pouze na 875 ha. Uvádělo se, že dříve byla rozšířena daleko více nejen u nás, ale také v Anglii, severním Německu a dalších zemích. Snížení ploch se vysvětlovalo rajonizací, která probíhala v předchozím období. Tehdejší autoři uvádí, že „soutěž zemí od přírody požehnanějších vrací pěstování révy vinné z krajů méně příhodných do přírodních mezí.“

Réva vinná se doporučovala pro pěstování na pozemcích, které pro jinou zemědělskou produkci nebyly vhodné a to zejména na „příkrých pozemcích“, které i na malé rozloze umožňují „dělnickým silám zaměstnání i výdělek“. Je uváděno, že přes velké kolísání výnosu náležejí k nejvydatnějším zdrojům národního blahobytu. Zvláště se doporučovaly stráně

orientované k jihu nebo jihovýchodu. Ovšem toto doporučení s ohledem na stále častější výskyty sucha nelze přebírat, protože přes hluboké prokořenění i vinná réva v některých lokalitách trpí suchem.

Doporučované odrůdy

Z bílých odrůd se doporučoval například ryzlink rýnský, přestože má hrozen i bobule drobné, ovšem dává víno „nevyrovnatelné lahody a ušlechtilého květu“. V Čechách se uváděl jako odrůda, která se velmi osvědčila. Dále to byl Tramín bílý, který zraje dříve než ryzlink a je velmi odolný proti zimním mrazům. Byl nosnou odrůdou pro region Velké Žernoseky. Rulandské bílé (uváděno pod názvem Bílé burgundské) bylo vhodné pro pěstování na těžších půdách, ovšem náchylnější na mraz. Sylvánské zelené (uváděno pod názvem Cinyfál zelený) je doporučováno jako odrůda nenáročná na polohu a půdu, která při krátkém řezu dává velmi dobrou úrodu. V Čechách je uváděna jako odrůda s dlouhou tradicí pěstování

Obr. 109. Padlí révy vinné či oidium na révě vinné, vlevo hrozen s puklými bobulemi, vpravo větévka révy vinné. (Podle Rübsaamena.)

ní. Dále ryzlink vlašský, který má střední vzrůst, hrozny velké. Byl doporučován na chráněnou polohu, zrání pozdní.

Z červených odrůd se jednalo zejména o Rulandské modré (uváděno jako Burgundské modré, Roucí modré), které je jednou z nejstarších odrůd pěstovaných v Čechách. Je také zakladatelem pověsti o červených vínech z Mělnicka. Modrý portugal se doporučoval pro pěstování na Litoměřicku a v Beřkovicích. Uváděl se jako odrůda, která má silný vzrůst, hrozny velké a měkké, velkozrné. Jako vhodná poloha pěstování se uváděla poloha teplá a suchá. Půda mohla být chudší. Svatoavavínecké se pěstovalo v Dolních Beřkovicích a Lodenicích.

Rajonizace révy a výsadba

Velmi zajímavé jsou informace k rajonizaci pěstování révy vinné v Čechách. V Praze se ji doporučovalo pěstovat pouze do nadmořské výšky 250 m. Vinice se doporučovalo zakládat na slunečných polohách k jihu, jihovýchodu nebo jihozápadu, obrácených stranách dolního toku Ohře, Vltavy, Labe i jejich přítoků. V méně teplých krajích se réva dařilo na odrech při výslunných zdích. Hornaté krajiny s krutými zimními mrazy a krátkou vegetační dobou se uváděly jako nevhodné.

Výsadby se měly provádět na půdách břidličnatých, vápenatých, doleritových, čedičových, žulových a pískovcových. Výsadba se doporučovala zejména po dlouhodobém úhoru, jetelovinách a pastvinách. Po vyklučení se nedoporučovalo hned provádět novou výsadbu.

Velký důraz se kladl na pečlivou přípravu půdy před výsadbou. Zamokřená místa se odvodňovala otevřenými kluzy nebo strouhami. Následovala hluboká orba - rigolace (0,7 - 1,0 m). Odstraňovaly se zbytky kořenů a kamení. Naopak drn a strniště se ponechávaly jako zdroj organické hmoty.

Doporučovalo se „silné hnojení spodku“ hrubou kostní moučkou, fosforitou moučkou nebo výživným kompostem. Splavování půdy se zabraňovalo vodorovným směrem vrstevnic vedenými příkopy, které „svezený kal“ zachytávaly a také vláhu ve svahu udržovaly a napomáhaly k jejímu rovnoměrnému rozdělení. Před výsadbou se pozemky pečlivě rozměřily a vykolíkovaly. Místa pro sazenice se označovaly kolíky. Spon výsadby záležel na ploze pozemku, výživné síle půdy, vzrůstnosti odrůdy a způsobu pěstování i řezu révových keřů. Řidší spon byl na úrodných půdách nížin a pro vzrůstné odrůdy. Všeobecně se uváděla vzdá-

lenost mezi řadami 1 m. V případě, že se využíval potah, byla vzdálenost větší 1,5 m. Sazenice v řadách 0,6 - 0,7 m.

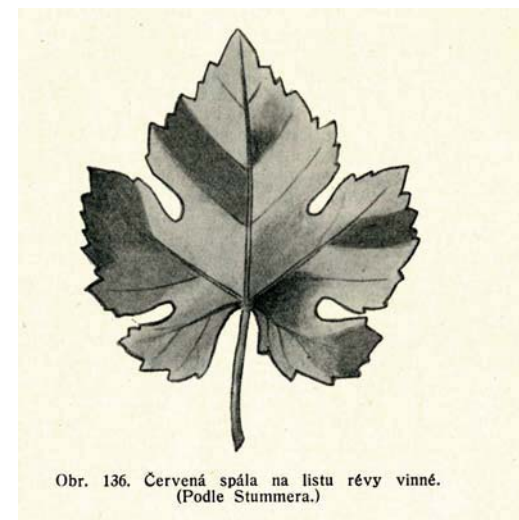
Rozmnožování révy vinné se provádělo „hříženci, rozvody a odnožemi kořenovými.“ Nejčastěji se rozmnožovala hříženci. Vinice se vysazovaly buď hříženci nebo již sazenicemi zakořeněnými, které byly vypěstovány z hříženců ve zvláštních školkách. Výsadba pouze z hříženců byla levná, ovšem plodnost byla minimálně o jeden rok později, než u vinic vysazených ze sazenic zakořeněných. Nevýhodou zakořeněných vinic byla téměř 10 x vyšší cena než u hříženců. Další nevýhodou hříženců byly časté výpady a nutnost doplňovat sazenice zakořeněnými. Častý způsob výsadby byl polovina hříženců a polovina zakořeněných.

Jako nejosvědčenější způsob roubování se uvádělo „kopulování jazýčkové“, provádělo se na jaře. Řez musel být přesný a čistý. Místo „obvazu“ se používalo korkových zátek, které se dle síly rouby dřívě navrtají a pak v půli rozříznou a přiloží na roubované místo. Korky se připevňovaly drátem, který se utahoval k tomu, zvláště zhotovenými kleštěmi. Do podzimu roub rostl s podnoží. Korky se následně odstranily a použily pro další roubování.

Výsadba se prováděla na jaře, jakmile půda dostatečně oschla a oteplila se. Ke každému kolíku se vysazovaly 2 - 3 sazenice hříženců ve vzdálenosti 10 cm od sebe. Důvodem této husté výsadby bylo, že řada sazenic se neujala. Sazenice se dávaly do jamek, které byly z velké části naplněny uleželým kompostem promíchaným s dřevěným popelem. Sazenice se ukládaly šikmo vrchem ke kolíku tak, aby nejhornější oko z půdy vyčnívalo. Ovšem i toto se zakrývalo hrstí kyprého kompostu a písku.

Pěstování a řez

Letorosty, které vyrostly první rok po výsadbě, se na jaře příštího roku seřízly na dvě očka. Pokud se réva pěstovala

Obr. 136. Červená spála na listu révy vinné. (Podle Stummera.)

Obr. 69. Stříkačka na záda číslo 123 od firmy Fr. Nechvíle, Vídeň.

na babku nebo se z babky vyvádělo více ramen, prováděl se tento řez každoročně, dokud babka náležitě nezeslela. Způsobu pěstování révy vinné na babku bylo několik. Příkládáme obrázky Řezu na babku v Rakousku a Uhrách, Rýnský řez na babku s tažnými a čípký, řez na babku s čípký a oblouky ve Württembersku.

V druhém roce se nejsilnější výhonky přivazovaly ke kratším a seřezávaly se na 45 - 60 cm a přivrhnuly se k zemi k řadám, aby byly chráněny před mrazem. Ve třetím roce se v hloubce 9 - 12 cm odstraňovaly rosné kořínky, aby nevadily při obdělávání půdy. Letorosty se seřízly na dvě očka a krátčata se vyměnily dvoumetrovými „tyčkami viničnými“. Z mladých výhonů se zachovaly při podlomu tři nejsilnější a nejlépe umístěné, které se vyvazovaly k tyčce.

Začátek plodnosti se uváděl mezi 3. - 4. rokem po výsadbě s vrcholem mezi 6. - 9. rokem. Od čtvrtého roku se řídil řez révy na základě zavedeného způsobu pěstování. Tento byl velmi rozmanitý podle podnebí, polohy a odrůdy révy vinné. Důraz se kladl na to, že plodnost výhonů vznikají na loňských, jednorokních rozvětveních čili letorostech. Uvádělo se: „Výhonky zeliné, vyrazivší ze starého dřeva hroznův nenesou“.

Cílem řezu a pěstování bylo docílit kvalitní sklizeň. „Vinaři běží o to, by obdržel objemnější hrozny, byť i méně četné,

s bohatými šťavnatými a cukernatými bobulemi. Toho dosahuje se jednak vypěstěním keře a jednak řezem, jímž mizu na menší počet oček, výhonů a hroznů omezuje. Vhodným řezem stávají se také úrody pravidelnějšími.“

Způsob řezu se řídil podle odrůdy, půdy, polohy vinice a také podle úrody předěšlého roku. Vzrůstné odrůdy, mladé bujné keře na úrodných půdách byly seřezávány méně na větší počet oček. Naopak odrůdy slaběji rostoucí na půdách méně úrodných a v méně příznivých polohách byly seřezávány více na menší počet oček.

Uváděly se tři základní způsoby pěstování révy vinné:

1. Řez na babku, který byl v českém království i v sousedních zemích nejvíce rozšířen. Jednalo se zejména o oblasti, kde byly časté zimní mrazy a bylo nutné keře „chránití pokrovem země“. Při tomto způsobu pěstování bylo udržováno staré dřevo při zemi. Strboul nebo hlava, která vzniká tím, že větškeré letorosty v prvních 2 - 3 letech po výsadbě byly seřezávány až na patku, která se nazývala babkou. Letorosty, které pak na babce vyrůstaly, byly řezány na kratší čípký nebo delší o 1 - 3 očkách a pak na tažně a čípký zároveň a také na oblouky.

2. Řez na starce se používal v oblastech s teplým podnebí a mírnými zimami

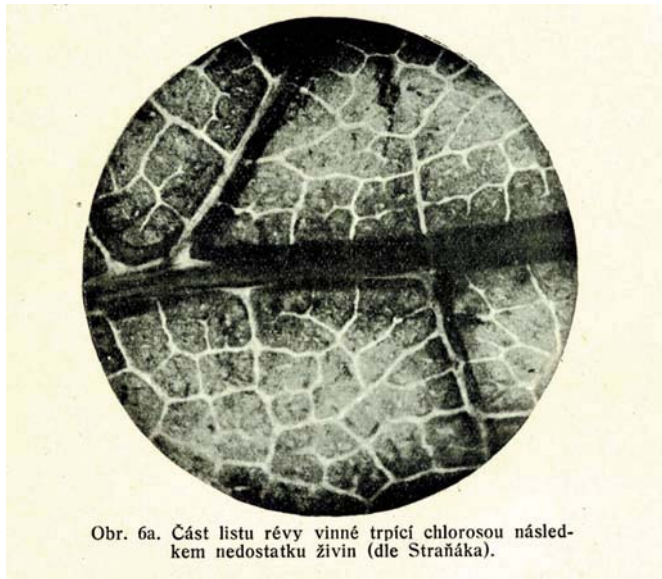
a také výhrevnými půdami. Staré dřevo se při něm vedlo do větší výšky tím, že v prvních letech po výsadbě se vždy ponechal jediný letorost, který se na větší počet oček seřízly, ostatní letorosty se odstraňovaly. Letorosty, které na starci vyrůstaly, se seřezávaly a) na jediný i více čípků, b) na oblouk a c) na tažně a čípký.

3. Řez na ramena se podobně jako předešlý používal pouze v teplejších oblastech. Ramena, kterých bylo dvě i více, byly vypěstovány z letorostů, které byly v prvních letech seříznuty na větší počet oček. Důraz se kladl na to, že v pozdějších letech bylo nutné letorosty seřezávat více, aby se ramena „neprodužovala přes míru slušnou a výhonky plodonosné se nevzdálily příliš od země.“ Na ramenech se letorosty seřezávaly na čípký nebo na oblouček.

Pro opěrné konstrukce se používaly dvoumetrové loupáné dřevěné tyče. Používalo se zejména dřevo akátové, dubové, modřínové a smrkové. V některých částech Francie se používalo dřevo z kaštanovníku jedlého. Za účelem prodloužení životnosti se tyto, pokud byly suché a oloupané, máčely delší dobu v modré nebo zelené skalici, dále v „dehtu kamenouhelném“. Pokud to bylo možné, tyčky se dávaly na severní straně jednotlivých keřů.

Ovšem v Porýní a ve Francii se místo tyček používaly drá-

Obr. 6a. Část listu révy vinné trpící chlorosou následkem nedostatku živin (dle Straňáka).

těnky. Tyto byly levnější a také „škodnému hmyzu méně útulku než tyčky poskytují“. Obdobná situace byla u pěstování chmele, kde pokud se používaly dřevěné tyčovky, byl jeho významným škůdcem zavíječ kukuřičný (*Ostrinia nubilalis*). Po přechodu na drátěnku jeho škodlivost byla minimální.

Každoroční řez révy vinné v krajích s mírným podnebí se prováděl na podzim. Naopak tam, kde bylo „krutější podnebí“ se řez prováděl na jaře. Hlavním cílem řezu bylo udržet pokud možno plodné výhony v blízkosti země. Řez se prováděl většinou nůžkami, výjimečně nožem, vzhledem k malé produktivitě práce. Staré dřevo se přivazovalo vrbovými proutky, letorosty, slámou nebo lýkem. Letorosty se stejnoměrně rozdělovaly tak, aby každá část rostliny měla dostatek místa a světla. Brzy po odkvětu se prováděl podlom a uvazování mladých výhonů. Odstraňovaly se „veškeré výhony potlačené, jalové a na stařině vyrazivší přebytečně“. Výhony, které byly plodné, ale nebyly určeny jako náhradní, se zakracovaly asi za čtvrtým listem nad nejvyšším hroznem. Silné výhony, se kterými se počítalo příští rok jako s plodnými se uvazovaly první i neporušené a zakracovaly se teprve na podzim, kdy dosáhly přiměřené délky. Těchto výhonů se ponechávalo více jako záloha pro případ poškození některého z nich.

Podlom a zakracování plodonosných výhonů se neprovádělo najednou, ale postupně například až v období po úplném odkvětu. Účelem tohoto úkonu bylo zabránit zhroustnutí keře. Slabé keře se zakracovaly v omezené míře. Vylámané výhony se používaly pro krmení hovězího dobytka a koz.

Koncem léta, jakmile se hrozny začaly „zapalovat“, se provádělo osečkování. Cílem této operace bylo urychlení zrání dřeva a umožňovalo listům lepší oslunění a podporovala se tvorba škrobu a hroznového cukru. Nedoporučovalo se odlištění, protože hrozny pro své zrání nepotřebují přímého oslunění „ a jsouce předčasně ostaveny, působení paprsků slunečných, utuhnou záhy v dužnatých pletivech svých, žádoucí šťavnatosti nedosahující.“ Důraz se kladl, aby se osečkování neprovádělo příliš brzo, protože mnoho oček, která měla být v příštím roce plodnosná by byla nucena „ k předčasnému puku přiměla“, tímto by se omezovala úroda příštího roku, ale také by byla omezena životaschopnost daného keře. Takovéto keře byly ohroženy zejména zimními mrazy.

V oblastech s mrazy – 15 až – 20 °C se keře začátkem zimy „ sehnou a zemí přikryjí“. Pokud se keře nezakrývaly úplně, provádělo se přihrnování tak, aby byla přikryta alespoň babka. Na začátku jara se pro-

vádělo opět odhrnování. Pokud došlo k uhynutí keře, tento se nahrazoval „překládáním keřů sousedních“. Při osečkování se ponechal jeden z výhonů sousedního keře. Na podzim nebo lépe na jaře se vykopala 30 – 40 cm hluboká rýha, kam se tento letorost vložil a zahrnul se směsí úrodné „země“ a dobře uloženého kompostu. Tento nový keř se pak pěstoval obvyklým způsobem a po třech letech se oddělil od mateřské rostliny.

Velký důraz se kladl na organické hnojení, uvádělo se, že sklizni hroznů je odebíráno velké množství živin. Uvádělo se: „Živiny tyto dlužno půdě, by plodivá síla její neochabla, vraceti občas ve vhodné podobě“. Jako nejvhodnější hnojivo se uváděla uleželá mrva chlévská, zvláště hovězí, „která rozmnožujíc prst působí příznivě tatáž na fysikální povahu půdy“. Dále se jako doplňující hnojiva doporučovaly výpalky melasové (pro vysoký obsah draselných solí), dále spodium, superfosfáty a vápno. Hnojem se doporučovalo hnojit každoročně na podzim nebo v zimě v dávce 150 q. Aplikace se prováděla mezi řadami nebo se ukládal do jamek nad jednotlivými keři.

Nedoporučovala se aplikace hnojiv s vysokým obsahem dusíku a to „hnůj koňský, ovčí a záchodový, rohovina, maso zdechlin a krev“. Uvádělo se, že čerstvý hnůj kazí chuť vína, škodí úrodě a způsobuje bujný růst dřeva.

Ve výživě se kladl velký důraz na vláskové kořínky, kterými se „hlavně přijímala výživa“. Uvádělo se, že ne všechny prvky je nutné dodávat hnojiv. Mezi těmi, o které se musí vinnář „starati“ se uváděly dusík, fosfor, draslo a v některých případech vápník. Vápník bylo nutné dodávat, aby nenastala únava půdy a tím neklesala úrodnost. Zdůrazňovalo se, že vinnohrad se má „hnojit důkladně“, vzhledem k tomu, že se jedná o kulturu, která je na stanovišti několik let a jednostranně půdu vyčerpává.

V méně příznivých lokalitách pro pěstování révy vin-

né se doporučovalo pěstování révy vinné u zdi, které byly vydatně osvětleny. Zde se pěstovala réva vinná v následujících tvarech - svisle věncový a svislý kordon, kde réva vinná dosahovala výšky 2,9 – 3,5 m. Pokud se réva pěstovala u vysoké zdi, střídaly se vysoké a nízké kordony.

Sklizeň hroznů se prováděla až bobule „úplně dozrály“. Pokud hrozny netrpěly hnilobou, doporučovalo se je nechat v porostu co nejdéle. Ovšem prvních mrazů ve vinici se hrozny nesměly „dočkat“. Vinobraní se konalo za suchého počasí, když „rosa z rána odešla“. Zvláštní pozornost se věnovala při sklizni „hroznům tabulovým“, které byly sklizeny s obzvláštní opatrností, aby se nepomačkaly.

Závěrem

Pro rozvoj pěstování vinné révy v našich podmínkách je důležité dobře znát historii pěstování vinné révy na našem území. Jak z uvedených přehledů vyplývá, doporučen vycházela ze znalosti místních podmínek a na rozdíl od současnosti se neuvážovalo o závlaze porostů vinné révy. Jak bylo uvedeno, doporučovala se jednoduchá opatření k odvodnění zamokřených ploch, ale s nedostatkem vody se nepočítalo jak v období výsadeb, tak u plodících vinic. toto je dokladem, že přírodní podmínky, tedy hlavně podnebí bylo svým způsobem stabilnější. Z tohoto pohledu vycházela i tehdejší rajonizace, kde o nedostatku vody pro vinnou révu není zmínka. Ovšem současné změny našeho podnebí naopak vyžadují brát v úvahu dostupnost vody.

Poděkování:

Článek je součástí řešení projektu NAZV, číslo QK1720285 „Metody korekce vláhových potřeb plodin zohledňující scénáře změn klimatu území ČR pro optimalizaci managementu závlah“.

Přehled použité literatury je k dispozici u autorů